

LEVÉLTÁRI KÖZLEMÉNYEK

KILENCVENHATODIK ÉVFOLYAM
2025

Budapest, 2026

LEVÉLTÁRI KÖZLEMÉNYEK

Archival Publications Revue
des Archives

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
Közleményei

Journal of the National Archives of Hungary
Revue des Archives Nationales de Hongrie

Kilencvenhatodik évfolyam

Főszerkesztő
Szabó Csaba

Szerkesztőség
Fiziker Róbert (felelős szerkesztő),
Hegedűs István, Kulcsár Krisztina, Miklós Dániel

Szerkesztőbizottság
Csetz Balázs, Mikó Zsuzsanna,
Németh László Sándor, Rácz György, Reisz T. Csaba

Székhely (postacím):
1014 Budapest, Bécsi kapu tér 2–4.
(1250 Budapest, Pf. 3.)
<https://leveltarikozlemenyek.mnl.gov.hu/index.php/lk>
mnl.gov.hu/mnl/ol/leveltari_kozlemenyek
Email: leveltari.kozlemenyek@mnl.gov.hu

A borítóképhez felhasznált fotó:
A budapesti Tudományos Akadémia homlokzati rajza (1861) – részlet
Forrás: HU-MNL-OL-T 15-14.

HU ISSN 0024–1512

DOI: 10.71065/LK.2025

A kiadásért felel a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgatója

A borítót tervezte: Nagy Attila

Műszaki szerkesztő: Máté István

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft., Veszprém

Felelős vezető: Szathmáry Attila

Megjelent 21,5 (B/5) ív terjedelemben

TARTALOM

A Magyar Tudomány Éve

Szabó Csaba: Levéltári utópia	9
Kazareczky Noémi: A Drágffy család margójára – gazdálkodás, innováció, tudomány	25
Kelemen Dávid: Falukutató mozgalom, monográfiák és szociográfiák az 1930-as és '40-es évek Sopron vármegyéjében	53
Bakó Zsigmond: A Magyar Nemzeti Levéltár 2025. évi berlini tanulmányútja	75

Levéltártan

Lise Jaillant: Hogyan tehetjük a born-digital és a digitizált levéltári dokumentumokhoz való hozzáférést könnyebbé? Az akadályozó tényezők azonosítása és a megoldások (fordította: Túrke Gábor)	119
Reinold Schmücker: Eredetiben megőrzés vagy digitalizálás? (fordította: Szabó Attila András)	145
Izsák Gergely – Závoczki Adrienn: Egy levéltári segédlet új útjai	153
Ugo Taraborrelli: „Ne quid rerum dictae Poenitentiariae lapsu temporis pereat”. A Sacra Poenitentiaria Apostolica levéltárának rövid bemutatása (fordította: Rácz György)	161

Műhely

Tóth Árpád: Három londoni vonatkozású evangélikus polgári végrendelet Pozsonyból	177
Deák Ádám: Az 1847. évi vármegyei anyautasítások összehasonlító elemzése	215
Csik Tamás: Etetés és itatás a csongrádi és a dési választásokon 1901-ben. „Fertőzött” szavazatok és politikai közösségépítés	259
Lenkey Tibor: A másik Iványi. Ifj. dr. Iványi-Grünwald Béla	291

Irodalom

Ordasi Ágnes: „Na ja, a Birodalmat érteni kell!” (Ress Imre: Nemzet, birodalom, identitás. HUN-REN Bölcsészettudományi Központ Történettudományi Intézet, Budapest, 2024)	305
Fiziker Róbert: Egy polgár életútja (Borbás Barna: Az első gól. Borbás Gáspár élete. Válasz Online Kft., [Budapest], 2023)	316
Reisz T. Csaba: Teljessé vált Budapest várostörténeti atlasza (Simon Katalin – Sudár Balázs – Ternovác Bálint: Pest. A kezdetektől 1848-ig / From the beginning to 1848. HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Budapest Főváros Levéltára. Bp., 2025 [Magyar Várostörténeti Atlasz, 10. Hungarian Atlas of Historic Towns, 10.])	319

Bessenyei Vanda: A diplomácia sűrűjében (Miklós Dániel: Csehszlovák –magyar politikai kapcsolatok 1938–1945 között. Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, 2024)	326
Pro Archivo	331
In memoriam	335
Angol nyelvű összefoglalók	337

TABLE OF CONTENTS

The Year of Hungarian Science

Csaba Szabó: Archival Utopia	9
Noémi Kazareczky: Farming, Innovation, Science – Notes on the Drágffy Family	25
Dávid Kelemen: Village Research Movement, Monographs, and Sociographies in Sopron County in the 1930s and 1940s	53
Zsigmond Bakó: A Study Trip to Berlin by the National Archives of Hungary, 2025	75

Archival Studies

Lise Jaillant: How Can We Make It Easier to Access Born-Digital and Digitized Archival Documents? Identifying Obstacles and Solutions (Translated by: Gábor Türke)	119
Reinold Schmücker: Preservation in Its Original Form or Digitization? (Translated by: Attila András Szabó)	145
Gergely Izsák – Adrienn Závoczki: New Approaches to an Archival Finding Aid	153
Ugo Taraborrelli: „Ne quid rerum dictae Poenitentiariae lapsu temporis pereat”. Discovering the Archives of the Apostolic Penitentiary (Translated by: György Rácz)	161

Workshop

Árpád Tóth: Three Lutheran Civil Wills From Pressburg Relating to London	177
Ádám Deák: Comparative Analysis of the County Instructions of 1847	215
Tamás Csik: “Feeding and Watering” During the Elections in Dés and Csongrád in 1901. “Infected” Votes and Political Community Building	259
Tibor Lenkey: The Other Iványi. Dr. Béla Iványi-Grünwald jr.	291

Book Reviews

Ágnes Ordasi: „Well, You Have to Understand the Empire!” (Ress Imre: Nemzet, birodalom, identitás. HUN-REN Bölcsészettudományi Központ Történettudományi Intézet, Budapest, 2024)	305
Róbert Fiziker: The Life of a Citizen (Borbás Barna: Az első gól. Borbás Gáspár élete. Válasz Online Kft., [Budapest], 2023)	316
Csaba Reisz T.: Budapest’s Historical Atlas Comes to Completion (Simon Katalin – Sudár Balázs – Ternovác Balint: Pest. A kezdetektől 1848-ig / From the beginning to 1848. HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Budapest Főváros Levéltára. Bp., 2025 [Magyar Várostarténeti Atlasz, 10. Hungarian Atlas of Historic Towns, 10.])	319

Vanda Bessenyei: In the Thicket of Diplomacy (Miklós Dániel: Csehszlovák– magyar politikai kapcsolatok 1938–1945 között. Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, 2024)	326
Pro Archivo	331
In Memoriam	335
Abstracts of the Papers	337

EGY LEVÉLTÁRI SEGÉDLET ÚJ ÚTJAI A MÁSZ 1944–2017 online lexikon létrejötte és jövőbeli lehetőségei

<https://doi.org/10.71065/LK.2025.7>

Levéltári Közlemények 96 (2025) 153–160.

2025-ben az egyén tájékozódása az információs digitalizált világban egyre inkább a mesterséges intelligencia (MI) által vezérelt csevegőprogramok irányába tolódott, amelyet az online keresőprogramok használata előzött meg. A végeláthatatlan információk közötti szűrés nem lehetetlen, azonban a kritikus gondolkodás és a kényelem közötti döntés az utóbbi javára billen, amit a rendszeren belül az ott reklámozó vállalatok is elősegítenek. A találatok között érdemi különbséget emellett legfeljebb a kattintásszám tud módosítani. Ezáltal felértékelődik a hiteles adatforrás ebben az információtengerben.

A Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) pedig a küldetésnyilatkozata alapján releváns és nélkülözhetetlen memóriaintézményként kívánja az információs társadalmat szolgálni mint az ország demokratikus intézményrendszerének része és a nemzeti kulturális örökség őrzője.¹ Ehhez szorosan kapcsolódik a 2021 és 2025 közötti időszakra deklarált stratégia, amelyben a digitális ökoszisztémához való kapcsolódást és a társadalmi hasznosulást egyaránt célként fogalmazta meg az intézmény.² Ennek egyik szellete lehet a 2025 januárjában publikálásra került masz.mnl.gov.hu (továbbiakban MÁSZ adatbázis), amely a magyar állam bizonyos szerveinek történetét foglalja össze. Bár hosszú út vezetett idáig, mégis csak az elején járunk a lehetőségeinknek, amit csakis a 21. századi módszerek alkalmazásával érhetünk el. Ebben a cikkben fel kívánjuk vázolni a szervtörténet kutatásának és publikálásának fontosságát, bemutatjuk a projekt eredményeit, a szerzett tapasztalatokat összegezve pedig körvonalazzuk a távlati céljainkat is, amely az adatbázis használatának lehetőségeire is kitér.

Szerv- és intézménytörténet

A történelem során a pusztá erőszak mellett az írásbeliség vált a hatalom legitimációjának döntő eszközévé, mert kiszabadította az információt az emberi emlékezet korlátjai alól, és lehetővé tette a hatalmi rend tartós fennmaradását. Egyfelől tette

¹ A Magyar Nemzeti Levéltár küldetésnyilatkozata. Lásd <https://web.archive.org/web/20250507075639/https://mnl.gov.hu/kuldetesnyilatkozat> (utolsó letöltés: 2025. május 7.).

² Mikó Zsuzsanna – Szabó Csaba: A Magyar Nemzeti Levéltár stratégiája. A modern magyar állam és kultúra szolgálatában, 2021–2025. *Levéltári Közlemények*, 90. (2019) 5–21.

ezt a hatalom birtoklásának kulturális vonzatában, innen származtak a szent iratok, majd ez vált egyre profánabbá úgy, hogy végül fokozatosan háttérbe szorult a kulturális legitimáció.³ Másfelől pedig közelíthetünk a hatalomtechnika oldaláról az írás szerepéhez, beleértve ennek elméleti és gyakorlati szegmenseit. Előbbiekbe sorolva azt a tudást, amelyet a kor embere „papírra tudott vetni”, utóbbi esetekben pedig a jog betűjét. A történelmi kutatás ezért is vált intézményközpontúvá, hiszen nem egyének és laza kötődésű csoportok befolyásolták a folyamatokat, hanem ezek intézményesült formái. A politikai, gazdasági és társadalmi interakciók megszervezése ezért intézmények formájában működhetett. A történetírás ezekben az intézményekben vélte fölfedezni azt a módszert, amely a 19. század végén a tudományos igényességet nyújtotta számára, szemben az esztörténeti irányzatokkal. Nem mellesleg e keretek között tudta társadalomtörténeti irányú kérdéseit a nemzet egészével kapcsolatban föltenni.⁴ A történelemtudományra és a kezdetektől hozzá szorosan kapcsolódó levéltáratanra egyaránt jellemző volt eleinte ezért a politika-központúság, amely a közlevéltáraknál rendeltetésükből kifolyólag érthető módon máig jelen van.⁵

Az intézménytörténet a levéltár falain belül elsődlegesen a fondképző szerv történetének szempontjából érdekes, levéltárszakmai szempontból annak egyik alappillére. Az iratanyag szakszerű őrzésének érdekében ugyanis az iratot keletkeztető szerv történetét (feladatkörét, szervezeti struktúráját stb.) ismernie kell a levéltárosnak. Ezért is tágabb értelemben vett intézménytörténetként aposztrofálja Ember Győző a szervtörténetet.⁶ Ez az intézményközpontúság értelemszerűen a proveniencia elvéből ered. Az MNL a jogszabályi kötelezettségéből kifolyólag ezért is szorosan kapcsolódik a közfeladatot ellátó szervekhez.⁷ A levéltári szakfeladatok ellátása közben kiemelten fontos tehát az állami szervezetek és jogelőd szerveik történetének ismerete, amely a feladatellátásukban, valamint szervezeti hierarchiájukban bekövetkezett módosításokra és átalakításokra összpontosít.

³ Például a lengyel nemesi társadalom szarmata eredete mutatja ezt a távolodást a hatalmat birtoklók kulturális legitimálásától, ahol még megmaradt az igény a biblikus származáshoz, de már nem oly közvetlen, miként oly sok középkori uralkodói család eredetmondája volt. Témánk szempontjából nem mélyedünk bele a mítoszok történelemformáló jelentőségébe, azonban történelemfilozófiai érvelésünk szempontjából megemlítenő.

⁴ Ernst Breisach: *Historiográfia*. Ford.: Baics Gergely. Budapest, 2004, 313–320.

⁵ A történetírás és a levéltár magyarországi kapcsolatáról lásd Ráczy György: *Történetírás és levéltár. Századok*, 151. (2017) 1:49–58.

⁶ Ember Győző: *A levéltártudomány. Századok*, 118. (1984) 1:136–137.

⁷ A Levéltári törvény definíciója alapján a közfeladatot ellátó szerv a feladatellátás idejétől és helyétől függetlenül az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv vagy személy, továbbá a közhatalmat gyakorló, illetve a nemzeti vagyonnal gazdálkodó vagy azzal rendelkező szerv vagy személy, valamint a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény 2. melléklet I. pontjában meghatározott, illetve többségi állami vagy önkormányzati tulajdonban lévő gazdasági társaság.

Az információs tér kibővülése és a társadalmi folyamatok közötti összefüggéseket már több évtizede kutatják. Idesorolhatjuk akár Jürgen Habermas klasszikusát is, amely az olvasási szokások és a demokratizálódás közötti kapcsolatot hangsúlyozza. Érdekes ezért a jelenlegi viszonyok közötti szociológiai vizsgálatokra is gondolnunk, akár a demokráciák és az információrobbanás kapcsolatának történeti szempontjából.⁸ Az intézmények és a társadalom közötti interakcióból Timothy Snyder egyesült államokbeli történész a XX. század történelmi tapasztalataiból vonta le azt a következtetést, hogy a demokratikus berendezkedéshez szükséges az intézmények társadalmi védelme.⁹ A levéltárak feladata lehet tehát a hiteles információk őrzése, illetve az intézmények védelmében azok közlése, mint a hiteles információk gyűjteménye.¹⁰

Szervnyilvántartás Magyarországon, mint jogszabályi kötelezettség

A közlevéltárak feladatellátásának szakmai követelményeit jelenleg a 27/2015. (V. 27.) EMMI rendelet határozza meg. Ebben szerepel, hogy a maradandó értékű iratot keletkeztető szervekről szervnyilvántartást kell vezetnie a levéltárnak, amely tartalmazza a szerv működésére vonatkozó legfontosabb információkat. Számkra érdekes, hogy ezekben a szervdossziékban többek közt megtalálhatók: a szerv létrehozásának időpontja, a szerv jogelődjének megnevezése, illetve működésének időtartama, valamint a szerv működésére és szervezésére vonatkozó dokumentumok.¹¹ E törvényi kötelezettséget már a 10/2002. (IV. 13.) NKÖM rendelet is tartalmazta. Ezt megelőzően pedig a művelődésügyi miniszter 130/1971. (M. K. 10.) MM sz. utasítás mellékletében meghatározott *A Levéltárak Ügyműködési Szabályzatában* rendelkeztek a levéltárak feladatairól, amely szintúgy előírta a szervek nyilvántartásának kötelezettségét. Az iratképzők úgynevezett törzslapjain vezették

⁸ Asa Briggs – Peter Burke: *A média társadalomtörténete. Gutenbergről az internetig*. Ford.: Göbölös Magdolna, Gelléri Gábor, Konok Péter, Takács Róbert. Budapest, 2004. Ennek a könyvnek a megjelenése óta a post-truth fogalommal is szokás leírni a médiafogyasztás és a társadalmi mozgalmak közötti kapcsolatokról szóló kortárs társadalomtudományi művek tárgyát.

⁹ Timothy Snyder: *A zsarnokságról. Húszt lecke a huszadik századból*. Ford.: L'Homme Ilona. Budapest, 2017, 27–31.

¹⁰ Han, kortárs filozófus, a társadalmi kommunikáció digitalizálódását az információk szöködjével egyenesen a demokráciára leselkedő veszélyként írja le, ami destruktív erőket szabadít fel. Így pedig a demokrácia infokráciává fajul. Byung-Chul Han: *Infokrácia. A digitalizáció és a demokrácia válsága*. Ford.: Csordás Gábor. Budapest, 2024, 22–38.

¹¹ 27/2015. (V. 27.) EMMI rendelet 6.§ (6)-(7) bekezdései tartalmazzák a szervnyilvántartás követelményeit, ugyanennek a paragrafusnak a (8)-(9) bekezdései pedig a szervdossziék tartalmának követelményeit. A Magyar Nemzeti Levéltárnál ezt a feladatot az országos illetékességű szerveknél a Szakmai Koordinációs Igazgatóság alá tartozó Köziratvédelmi hatósági és Iratkezelés-felügyeleti Osztály, a gazdasági szerveknél a Gazdasági Levéltári Osztály, a Budapesten kívüli központtal, illetve vármegyei illetékességű szerveknél pedig az MNL vármegyei tagintézményei látják el. Ezek egy egységes szakrendszerbe (Scope Archiv) kerülnek rögzítésre.

a működésével kapcsolatos legfőbb információkat. Ennek részeként azonban még a szerv működésére vonatkozó szabályzatok szervdossziében (utasítás mellékletének szövegében külső fondosszié) való őrzését nem írták elő.¹² Az ezt megelőző jogszabályok nem tértek ki konkrétan ilyen jellegű részletességig a levéltári feladat ellátására.¹³ A szakmai igényesség azonban megkövetelte, hogy az iratképző szervek történetéről a levéltárosok valamilyen segédlettel rendelkezzenek, ezek azonban nem a szervnyilvántartásnak voltak a részei. Bár a nyilvántartási rendszer kiépítéséről szóló vitában az 1950-es évek elején Horváth Ferenc amellet érvelt, hogy a nyilvántartólap szervtörténeti adatokat is tartalmazzon. Ezt Ember hasznos kezdeményezésnek tartotta, de maximalista igénye miatt nem kivitelezhetőnek.¹⁴ Bő 25 évvel később azonban Ember a szervnyilvántartás és a szervdosszié definíciójába már a szervtörténeti ismertetését is jegyezte.¹⁵

A szerv működésének és szervezeti felépítésének adataival és ezáltal annak történetével is a levéltárosnak rendelkeznie kell. A magyarországi szervtörténeti nyilvántartás rövid történeti ismertetése mellett érdemes kitérnünk a Holland Levéltárosok Egyesülete által 1898-ban kiadott levéltári rendezés és leírás kézikönyve levéltárszakmai tanácsai sorának 61. pontjára. Ez ugyanis jegyezte a szervtörténetírás jelentőségét a levéltári anyag megismerésének szempontjából.¹⁶

MÁSZ kötetek

Az Új Magyar Központi Levéltár és a jogutód Magyar Országos Levéltár által kiadott lexikonokat az Országos Széchényi Könyvtár 2017-ben digitalizálta, amely biztosította az MNL részére a MÁSZ adatbázis alapját.¹⁷ A kötetek alapkonceptiója a Mezernics Iván és Torday Lajos szerzőpáros által készített lexikon volt, amely az 1867 és 1937 között működött magyar közigazgatás szerveit gyűjtötte össze. A kötetek szerkesztőinek koncepciója elejétől kezdve két részre koncentrálódott,

¹² 130/1971. (M. K. 10.) MM sz. utasítás mellékletének 39. – 41. § részletezi. Összefoglalja: *Levéltári kézikönyv*. Szerk. Körmendy Lajos. Budapest, 2009, 450–453.

¹³ 1950. évi 29. törvényerejű rendelet.

¹⁴ Ember Győző: *A levéltári segédletek*. Budapest, 1958, 40–42.

¹⁵ Ember Győző: *Levéltári terminológiai lexikon*. Budapest, 1982, 200.

¹⁶ A könyv magyarországi hatásáról az első magyarországi kiadásában Horváth J. András bevezető tanulmányában értekezik, miszerint a könyv szakmai ismereteire reflektált a magyarországi szakma. Samuel Muller – Johann Adrian Feith – Robert Fruin: *A levéltári rendszerezés és iratleírás kézikönyve*. Ford.: Trostovszky Gabriella. A bevezető tanulmányt, magyarázó szakmai jegyzeteket és a mutatót készítette: Horváth J. András. h. n., é. n.

¹⁷ *A Magyar Állam Szervei. 1944–1950. I–II.* Főszerk.: Boreczky Beatrix. Budapest, 1985., *A Magyar Állam Szervei, 1950–1970. Központi Szervek.* Főszerk.: Boreczky Beatrix. Budapest, 1993. A munka sorába tartozik, de az adatbázisépítésnél nem volt központi szerepe: *A tanácsigazgatás szervei, 1950–1970.* Főszerk.: Müller Veronika. Budapest, 1988.

ugyanis 1945-öt követően olyan gyakori változások történtek szervek megszűnése, átalakítása és megszüntetése terén, hogy területi gátja volt annak, hogy az összes szerv egy kiadványba kerüljön. Ezért az 1944 és 1950 között működött szervek két kötetben, az 1950 és 1970 között működő szervek pedig egy újabb kötetben láttak napvilágot. A cél a levéltáros szakma részére egy olyan jellegű lexikon létrehozása volt, amely munkájuk során segítette őket, függetlenül attól, hogy nem egy teljeskörű szervtörténeti lexikon készült el. A kiadványok ambíciózusságát az is mutatja, hogy több előkészület is folyt az 1970 utáni szervek lexikonszerű történeti összefoglalására, azonban ezek kiadására nem került sor.

Adatbázisépítés

2025 januárjában az MNL 1 237 darab szerv szócikkét publikálta a MÁSZ adatbázisban.¹⁸ Az adatbázis háttérprogramja (továbbiakban: Névtér)¹⁹ levéltárszakmai szempontból gyűjti össze azokat az adatokat, amelyeket a szervnyilvántartás is tartalmaz. Minden egyes szervet pontosan meghatároz egy azonosítószám (ID), amely alá több név is tartozhat, de csakis akkor, ha az egyazon szervet jelenti. A gyakorlatban törekedtünk arra, hogy leképezzük a jogszabályi rendelkezéseket, tehát ha kizárólag csak névváltoztatás történt, akkor az elsődleges névváltozat mellett feltüntettük az egyéb névváltozatokat is. Ha azonban a jogszabályi hivatkozás arról rendelkezett, akkor új szervként került a Névtér adatbázisba.²⁰ A Névtérbe bekerültek azok a szakmai elvárások, amelyek a szervdossziékban fellelhető adatokat tartalmazzák. A szerv neve és névváltozata(i) mellett ezért szerepel a földrajzi hely, létrehozás és megszüntetés időpontja, működésének időköre, felettes szerv, jogelőd és jogutód szervek, jogszabályi hivatkozások (alapításra, működésre és megszüntetésre) és a szervezeti leírás. Szervtörténet külön tételként nem szerepelt a felsorakoztatott tételek között, azonban ahol ezt relevánsnak ítéltük meg, ott a feladatkör leírásán belül ismertettük az erre vonatkozó információkat is. Bár területi korlátok úgy nem szorítottak bennünket, mint egy nyomtatásba kerülő lexikonnál, azonban egyes szervek esetén a lehetőségeinken ez messze túlmutatott

---

¹⁸ 2024-ben mindezen szócikkeket a következő levéltáros kollégák írták, vagy kiegészítették: Bajzik Zolt és Egervölgyi Éva (MNL Vas Vármegye Levéltára), Czank Edina és Selmeczi-Kovácsné Dancsecz Mónika (MNL Győr-Moson-Sopron Vármegye Győri Levéltára), Kurucz Ádám (Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegye Levéltára), Grecmajer Tibor, Ordasi Ágnes és Pál Zoltán (MNL Országos Levéltára), illetve Kara-Szabó Zoltán és Kazareczki Noémi (MNL Szakmai Koordinációs Igazgatóság).

¹⁹ Az MNL névtér-adatbázisáról bővebben lásd Bánki Zolt István: A névterek mint a hiteles tudás forrásai. A Nemzeti Levéltár névtér projektjének bemutatása. *Levéltári Közlemények*, 93. (2022) 175–186.

²⁰ A publikált szócikkeken túl a Névtér még tartalmaz 3 384 darab azonosítószámmal ellátott szervet, amelyek szócikkének egy részére már csak szerkesztés van, egy másik részének pedig névváltoztatási igényel, ami csak egy módosítást igényel.

volna (például bizonyos minisztériumok több évtizedes működésének rövid történeti összefoglalása is külön tanulmányt igényelne). A Névterén belül is véges terjedelem volt adott.²¹

Az adatbázis a korábban kiadott kötetekre épült, azonban azokat többnyire, amennyiben a forrásadottságok lehetővé tették, további ismeretanyagokkal bővítettük. Amelyek azonban nem kerültek szerkesztésre, egyelőre nem kerültek fel a nyilvános felületre. Mivel a kiindulópontunk a lexikonok voltak, törekedtünk az adott szervre vonatkozó minden lényeges információt közölni. A kötetekkel kapcsolatban azt a kritikát fogalmazták meg, hogy nem konzekvens koncepció alapján választották ki a szerveket, ugyanis a meghatározott merítés túl általános volt, amellet pedig ellentmondásosan mellőzött bizonyos szervezeteket.²² Ezen a túl általános szemponton azonban mi sem kívántuk változtatni, ugyanis valóban a teljességre törekszünk, és ennek érdekében folyamatosan bővíteni szándékozunk az adatbázisunkat. Az egyéb előforduló hiányosságait a köteteknek pedig törekedtünk kiszűrni. Az esetleges hivatkozásokkal szemben egy meghatározott hivatkozási módot állapítottunk meg, ami igazodott a felület nyújtotta lehetőségeinkhez.

A szócikkek hitelességét alapvetően a MNL-nek kell nyújtania, mint az az intézmény, amely biztosította a Névterbe kerülő információkat.²³ Azonban ezen túl szükségesnek tartottuk, hogy forrásmegjelöléssel is hitelesítsük a munkák tartalmát. Bár alapvetően az elsődleges forrásokra hagyatkoztunk, olykor csak a szakirodalomból tudtunk dolgozni. Ahol a lehetőség adott volt, ott a levéltári forrást használtuk, köztük a fond törzslapját, a nyilvántartásba vett szervezeti és működési szabályzatokat, az alapító okiratokat, vagy pedig a konkrét jogszabályokat. Ahol pedig módunkban állt, ott a jogszabályi hivatkozásoknál ezeket a dokumentumokat az adatbázison belül is elérhetővé tettük.

A forrásadottságok azonban több esetben sem voltak kielégítőek, ezért bizonyos szervekre vonatkozóan a forrásainkat a korabeli sajtóból és egyéb történeti munkákból gyűjtöttük össze a megfelelő forráskritikai mérlegelések mellett. Az internetes hivatkozásoknál szempontként szolgált, hogy az online tartalom fennmaradása kétséges, ezért a konkrét oldalt a wayback machine alkalmazásával archiváltuk, így a felhasznált formában elérhető az. A szócikkek írásánál segítséget nyújtott a közlönyök és egyéb más források magas arányú digitalizáltsága (Adatbázisok Online, Arcanum, Hungaricana). Emellet pedig sok esetben történt szakmai segítségnyújtás a levéltáros kollégák részéről, akik a szervük referenseként továbbítottak egy-egy szabályzatot a szócikkírók részére, vagy biztosították annak megtekin-

²¹ Az informatikai háttér támogatásáért köszönet illeti Bánki Zsoltot és Záros Zsoltot (Informatikai és Innovációs Igazgatóság, Digitális Szolgáltatásfejlesztési Osztály).

²² Szekeres József – Tóth Róbert: A hiánypótló közigazgatási lexikon hiányosságairól. *Levéltári Szemle*, 45. (1995) 1:86–91.

²³ Bánki i. m. 185.

tését, akár az intézményünk határain is túlmutatva.²⁴ Lehetőleg pedig széles szakmai támogatottságra szeretnénk építeni.

Ugyanis a 21. századi adatbázisépítés módjának lehetőségeit a katedrális és a bazár analógiájával is leírhatjuk.²⁵ Eszerint a zárt, hierarchikus, központosított modellel (katedrális) szemben áll a sok résztvevő spontán együttműködése (bazár). A most publikálásra került MÁSZ adatbázis egy többlépcsős katedrális modellre épült, ennek minden előnyével és hátrányával. Az, hogy 2025-ben publikálásra került egy messze még nem teljes adatbázis, így is rengeteg kutatást és tervezést igényelt. Azonban a távlati célokhoz igazítva az ehhez vezető út is újraértelmezhető. Mivelhogy túl kívánunk lépni azon, hogy „csak” egy levéltári segédletként definiáljuk a MÁSZ adatbázist, akkor a tudásmegosztás eszközével élve más független szerzőket is érdemes bevonzanunk, akik hozzátehetnének a szócikkek tartalmához. Ilyen szempontból érdemes a Wikipédia felületére tekintenünk, amely szabadon szerkeszthető online enciklopédiaként mára hivatkozási alappá tudott válni bizonyos szócikkeivel. Bár ezek többnyire azokon a nyelveken jelennek meg, amelyeknek számosabb ismerője van. A közösségi alapú tudástermelés azonban a kutatók és jövőbeli kutatók számára is vonzó lehet, amennyiben ők is felhasználói az adatbázisnak. Egy vitalap létrehozása opcionális lehetőségként felmerülhet, azonban elsőre a szerkesztői feladatok ellátását gyakorló személy(ek) foglalkoznának a lektorálással. Ezzel elérhetnénk, hogy a folyamatos növekedéssel a távlati céljaink irányába mozduljunk el.

Távlati célok

A MÁSZ adatbázis alapvető céljaként tehát azt határozhatjuk meg, hogy lehetőleg a teljesség igényével a modern magyar állam közfeladatát valaha is végző szerv szócikként szerepeljen benne. Ehhez egy permanens bővítési stratégiát szükséges kialakítani, annak infrastrukturális feltételeinek megteremtésével. Csak így érhető el az a távlati cél, hogy a jogszabályi követelményekkel összhangban vezetett szervdossziékkal összekapcsolva működhessen az adatbázis. Ennek következtében a működő közfeladatot ellátó szervek legfontosabb működésre vonatkozó információi egy helyen elérhetővé válhatnak. Bár ezek oly közérdekű adatokból tevődnek össze, amelyek nyilvánosságra hozatala eleve kötelező a szervekre nézve, és alapvetően el is érhetőek ezek az adott szervek saját honlapjain. Mégis kontextusba, tehát a korábbi feladat és szervezeti struktúra mellé helyezve, illetve a jog- és/vagy tevékenységelődők ismeretében olyan plusz információt adunk, ami komplexebb képet ad. Érthetőbbé teszi a szerv működését, és a bekövetkezett változásokra

---

²⁴ A MÁV Archívum közreműködését is köszönjük.

²⁵ A szoftverfejlesztés nyílt forráskódú lehetőségeit mutatta be ez alapján Eric S. Raymond: A katedrális és a bazár. 2000. <https://magyar-irodalom.elte.hu/robert/szovegek/bazar/#f01> (utolsó letöltés: 2025. május 7.).

magyarázat lehet a hatalom reflexiója a társadalmi igényre. Ezzel is szolgálva az információs társadalom hiteles tájékozódásának lehetőségét.

A szervdossziék összekapcsolása a MÁSZ adatbázissal elsősorban mégis a klaszikus levéltárosi szakfeladatok ellátásához szolgál segítségül, miként azt Ember definiálta.

A saját szakmai segédleten túl tehát egyéb tudományos és ismeretterjesztő munkákhoz való felhasználásához is alkalmas online lexikon létrehozása is a cél, amely segítséget nyújthat a történelemtudomány, a jogtudomány, a közgazdaságtudomány vagy a politológia és más társadalomtudomány-ágak művelőinek a munkájához.

A társadalmi hasznosulás a demokratikus intézményrendszer részeként a közvetlen tájékozódáson túl megvalósulhat az oktatás és az újságírás területén. Az olyan jellegű adatbázis, amely 1945-től tartalmazza a közfeladatokat ellátó szervek feladatköreit és szervezeti felépítéseit, alapvetően tudja javítani a tájékoztatás minőségét. Az újságírás területén ez értelemszerűen a hatalom ellenőrzésében való segédletet jelenti oly módon, hogy a közfeladatok pontos meghatározása szerint ellenőrizhető a szerveken keresztül az állam működtetése. Az oktatásban az állampolgári jogok öntudatosításához való segédletként lehetne alkalmazni, miszerint ismerd meg hazádat, csak nem éppen természeti és kulturális örökségek területén, hanem a sokkal pragmatikusabb oldaláról. Ha a következő évek során ütemezve képesek leszünk fejleszteni az adatbázist, akkor lehetőség nyílik arra, hogy a levéltárosi feladatellátás a társadalmi nyilvánosság javát szolgálja ezzel az adatbázissal.

A szerzők köszönetüket fejezik ki a MÁSZ adatbázis szócikkeinek megírásában közreműködő kollégáknak, valamint azoknak a szervezeti vezetőknek, akik támogatásukkal lehetővé tették a projekt megvalósítását.